

Η προώθηση της γλωσσικής και διαπολιτισμικής ευαισθητοποίησης μέσα από το Πρόγραμμα Comenius: Η εμπειρία του Νηπιαγωγείου Αιανής Κοζάνης

Ντίνας Δ. Κωνσταντίνος,
Επίκουρος Καθηγητής Π.Τ.Ν.
Φλώρινας, Α.Π.Θ.

Αραμπατζή Δήμητρα,
Εκπαιδευτικός Π.Ε.

(Το κείμενο δημοσιεύεται με ευθύνη των συγγραφέων)

Εισαγωγικά

Εδώ και είκοσι περίπου χρόνια η ελληνική κοινωνία δεν είναι πια η ομοιογενής φυλετικά, πολιτιστικά και γλωσσικά κοινωνία του παρελθόντος, αλλά είναι υποχρεωμένη να αντιμετωπίσει μια νέα πραγματικότητα: την με κυμαινόμενες αυξομειώσεις «εισβολή» στο εσωτερικό της όλο και περισσότερων «ξένων» με πολύ διαφορετικά μεταξύ τους εθνικά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά: πρόκειται για οικονομικούς μετανάστες από τις χώρες του πρώην υπαρκτού σοσιαλισμού ή για ποντιακής καταγωγής νεοπρόσφυγες από χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, είτε τέλος για πολιτικούς πρόσφυγες ή οικονομικούς μετανάστες από ισλαμικές κυρίως χώρες. Η είσοδος στη χώρα αυτού του πολύχρωμου μωσαϊκού ανθρώπων δημιούργησε νέες συνθήκες ανισότιμης πολυγλωσσίας - πολυπολιτισμικότητας σε ένα έθνος-κράτος εντυπωσιακά ως τότε ομοιογενοποιημένο γλωσσικά και πολιτισμικά (Κογκίδου, Τρέσσου - Μυλωνά, & Τσιάκαλος, 1997), σε μια κοινωνία η οποία αδυνατούσε μέχρι πρόσφατα να δει τα νέα δεδομένα και να προετοιμαστεί για τη διαχείριση των νέων αυτών συνθηκών (Χρηστίδης).

Σε εκπαιδευτικό επίπεδο η αλλαγή απεικονίζεται μέσα στο σχολικό χώρο και ιδιαίτερα στις σχολικές τάξεις, οι οποίες κατακλύζονται όλο και πιο συχνά από όλο και πιο πολλά αλλόγλωσσα παιδιά που είναι φορείς ενός «άλλου» πολιτισμού. Σ' αυτή τη νέα κατάσταση πρέπει - εκτός από την κοινωνία - να απαντήσουν απ' τη μια μεριά το εκπαιδευτικό μας σύστημα, το οποίο ως πριν λίγα χρόνια ήταν προσαρμοσμένο στην παλιά ομοιογενή κατάσταση, κάνοντας πράξη σύντομα τις διακηρυγμένες ήδη (πβ. Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών, ΦΕΚ 303/13 -3 -2003 και ΦΕΚ 304/13 -3 -2003) αρχές της διαθεματικής και διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, κι απ' την άλλη τα Πανεπιστήμια και τα ερευνητικά κέντρα της χώρας προσανατολίζοντας τη δραστηριότητά τους σε ανάλογα θέματα.

Για την επίτευξη των στόχων αυτών έχουν ήδη εκπονηθεί και εφαρμόζονται στον χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης προγράμματα δράσης, όπως το ΣΩΚΡΑΤΗΣ[1], το οποίο στηρίζεται στην αντίληψη ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση επιδιώκει την ανάπτυξη παιδείας υψηλού επιπέδου και εκφράζει τη δέσμευση της Ενωμένης Ευρώπης να προωθήσει τη δια βίου εκπαίδευση για όλους τους πολίτες της. Μια από τις πολλές δραστηριότητες αυτού το προγράμματος είναι κι αυτή που φέρει το όνομα του Τσέχου θεολόγου, φιλοσόφου και παιδαγωγού COMENIUS[2], για την προώθηση της γλωσσομάθειας και την κατανόηση των διαφορετικών πολιτισμών. Η δράση αυτή στο πλαίσιο της σχολικής εκπαίδευσης στην Ευρώπη μέσω διακρατικών μέτρων αποσκοπεί στη βελτίωση της ποιότητας της σχολικής εκπαίδευσης και στην ενίσχυση της ευρωπαϊκής της διάστασης, μέσω της ενθάρρυνσης της διακρατικής συνεργασίας

μεταξύ σχολικών ιδρυμάτων, καθώς και στην προώθηση της γλωσσομάθειας και της διαπολιτισμικής ευαισθητοποίησης.

Είναι ιδιαίτερα σημαντικοί αυτοί οι άξονες της συγκεκριμένης δράσης, αν αναλογιστεί κανείς ότι η σχολική αποτυχία ιδιαίτερα στις μικρές ηλικίες (πβ. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο 2000:11) έχει άμεση σχέση με τη γλωσσική αποτυχία (βλ. Βαρνάβα-Σκούρα 1997. Χατζησαββίδης 1992:17), κι επομένως η προσοχή του σχολείου και ιδιαίτερα της νηπιαγωγού[3] πρέπει να είναι ιδιαίτερα οξυμένη πάνω στον τομέα της γλωσσικής αγωγής των παιδιών, ιδιαίτερα εκείνων που προέρχονται από διαφορετικά πολιτισμικά περιβάλλοντα. Αν επιδιώκουμε, όπως κάνουν όλες οι πολυπολιτισμικές και πολύγλωσσες κοινωνίες, την χωρίς προβλήματα κοινωνική ενσωμάτωση όλων όσοι προέρχονται από γλωσσικά περιβάλλοντα διαφορετικά από αυτό της κυρίαρχης γλώσσας, αν στοχεύουμε να οικοδομήσουμε μια αλληλεγγύη με περιεχόμενο πιο συγκεκριμένο από τους προπαγανδιστικούς λόγους, πρέπει να προσέχουμε τον άλλο όταν μιλά τη δική του γλώσσα, να αφουγκραζόμαστε - όπως εύστοχα επισημάνθηκε - τον πολυφωνικό ήχο των ανθρώπινων γλωσσών (Hagene 1997:101).

Στα πλαίσια της δράσης COMENIUS το Νηπιαγωγείο Αιανής, ως συντονιστικό σχολικό ίδρυμα, μαζί με ένα βελγικό και ένα ολλανδικό αντίστοιχα[4] έχουν σχεδιάσει από κοινού και υλοποιούν ένα τριετές πρόγραμμα που περιλαμβάνει διάφορες θεματικές ενότητες που σχετίζονται με την ηλικία και τα ενδιαφέροντα των μαθητών καθώς και την ύλη των μαθημάτων, π.χ. γλωσσική αγωγή, πολιτιστική κληρονομιά, λογοτεχνία και παραδόσεις, τοπική ταυτότητα, προστασία του περιβάλλοντος, πολιτισμός και αθλητισμός, αισθητική αγωγή, περιβαλλοντική εκπαίδευση.

Στην ανακοίνωση αυτή θα καταθέσουμε τις εμπειρίες που έχουν αποκτηθεί από τους μαθητές, το εκπαιδευτικό προσωπικό αλλά και την εμπλεκόμενη στη δράση αυτή τοπική κοινωνία στον τομέα της γλωσσικής αγωγής και της διαπολιτισμικής ευαισθητοποίησης. Η κατάθεση των εμπειριών θα πραγματοποιηθεί μέσα από τη συνοπτική παρουσίαση των δράσεων που σχεδιάστηκαν και υλοποιήθηκαν από κοινού από τα τρία συμπράττοντα σχολικά ιδρύματα με στόχο τη βελτίωση της ποιότητας διδασκαλίας των (ευρωπαϊκών) γλωσσών, την αύξηση της ευαισθητοποίησης όλων σε σχέση με τη διαφορετικότητα των πολιτισμών, τη βελτίωση των δεξιοτήτων των διδασκόντων στο πεδίο της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης και, τέλος, την υποστήριξη της καταπολέμησης του ρατσισμού και της ξενοφοβίας.

Διαπολιτισμικές και γλωσσικές δραστηριότητες

Η όλη οργάνωση του προγράμματος στηρίχθηκε στις βασικές αρχές του Διαθεματικού Ενιαίου Πλαισίου Προγραμμάτων Σπουδών για το Νηπιαγωγείο (ΦΕΚ 303/13-3-2003 και ΦΕΚ 304/13-3-2003). Ο βασικός πυρήνας γύρω από τον οποίο κινήθηκε από πλευράς περιεχομένου υπήρξε η παρουσίαση της πολιτισμικής ταυτότητας και της γλώσσας των παιδιών της κάθε χώρας. Αυτό επιδιώχθηκε μέσα από ομαδικές και ατομικές δραστηριότητες που ξεκινούν από τις ανάγκες και τις γνώσεις των παιδιών, ενεργοποιούν τη δημιουργικότητα τους, την ανταλλαγή ιδεών και εμπειριών και οδηγούν τελικά σε νέες γνώσεις.

Κύριο μέλημα της παιδαγωγικής ομάδας κατά το σχεδιασμό των δραστηριοτήτων υπήρξε η ποικιλία ως προς τους τρόπους δράσης, ώστε να υποκινούνται τα παιδιά να συμμετέχουν ενεργά και μέσα από εσωτερικά κίνητρα. Χρησιμοποιήθηκαν διάυλοι επικοινωνίας οπτικοί (π.χ. παραγωγή φωτογραφικού και βιντεοσκοπημένου υλικού), ακουστικοί (π.χ. μουσική ακρόαση - τραγούδια), γλωσσικοί (π.χ. ανάγνωση κειμένων, λόγος), κινητικοί (π.χ. έκφραση μέσω χορού, δραματοποίηση, χειροτεχνίες, εικαστικά).

Οι δράσεις που υλοποιήθηκαν από κοινού και από τα τρία συμμετέχοντα σχολικά ιδρύματα κινήθηκαν σε τρεις βασικούς άξονες:

- το άμεσο κοινωνικό περιβάλλον των παιδιών,
- το ανθρωπογενές περιβάλλον, και
- το ευρύτερο κοινωνικό - πολιτιστικό τους περιβάλλον

A. Διαπολιτισμικές δραστηριότητες στα πλαίσια του προγράμματος

1. Το Κοινωνικό Περιβάλλον

Άμεσο κοινωνικό περιβάλλον, στο οποίο αναπτύσσεται ένα παιδί ως μέλος τους και αποκτά βιώματα και εμπειρίες, είναι η οικογένεια και το σχολείο. Με την καθοδήγηση των εκπαιδευτικών επιδιώχθηκε η παρουσίαση όλων των παιδιών και σε ατομικό επίπεδο και ως μελών της σχολικής κοινότητας και της οικογένειάς τους. Με βάση το υλικό που ανταλλάχθηκε ανάμεσα στα συνεργαζόμενα σχολεία τα παιδιά εντόπισαν βασικές ομοιότητες και διαφορές. Διαπίστωσαν και σε ατομικό και σε συλλογικό επίπεδο ότι στις άλλες χώρες και στα εταιρικά σχολεία υπάρχουν παιδιά διαφορετικών εθνοτήτων και διαφορετικών φυλών (παιδιά και από την Ασία και την Αφρική) σε αντίθεση με την φυλετική ομοιογένεια του δικού τους σχολείου.

Επιδιώχθηκε εξατομικευμένη τακτική επικοινωνία των παιδιών μέσα από δραστηριότητες που σχετίζονται με γεγονότα από την κοινωνική τους ζωή. Ως ευκαιρίες επικοινωνίας επιλέχθηκαν γιορτές και καθημερινές συνήθειες -κοινές σε όλες τις χώρες- που κατέχουν σημαντική θέση στη ζωή των παιδιών, π.χ. γενέθλια, Χριστούγεννα. Τονίσθηκε η μοναδικότητα του κάθε παιδιού και η ανάγκη καλλιέργειας πνεύματος φιλίας, αποδοχής και συνεργασίας με όλους τους μαθητές με παράλληλη κατάργηση των κάθε είδους διακρίσεων.

Διοργανώθηκαν, τέλος, από κοινού δραστηριότητες με στόχο την ενίσχυση των σκοπών ενός παγκόσμιου Οργανισμού, όπως η UNICEF, σε μια προσπάθεια παρότρυνσης των μαθητών να οικοδομήσουν δεσμούς φιλίας με παιδιά που έχουν διαφορετικές γλωσσικές και πολιτιστικές καταβολές και αναπτύξουν αισθήματα αγάπης, αδελφοσύνης και αλληλεγγύης προς όλους τους συνανθρώπους.

2. Το Ανθρωπογενές Περιβάλλον

Η παιδαγωγική ομάδα οργάνωσε δραστηριότητες με βασικό στόχο την ενθάρρυνση των μαθητών να εξερευνήσουν και να συγκρίνουν το άμεσο περιβάλλον τους, να γνωρίσουν διάφορες ανθρωπίνες ασχολίες, χαρακτηριστικά ζώα και προϊόντα αλλά και προβλήματα που σχετίζονται με το περιβάλλον και στις τρεις χώρες. Τα παιδιά κατανόησαν και χρησιμοποίησαν τους χάρτες, αναγνώρισαν και συνειδητοποίησαν τη σημασία των εθνικών συμβόλων (π.χ. σημαίες). Απ' την άλλη έγινε συνείδηση ότι η χώρα τους ανήκει σε ένα ευρύτερο σύνολο - ομάδα κρατών που ονομάζεται «Ευρώπη» με διαφορετικά αλλά και κοινά στοιχεία (όπως π.χ. το κοινό νόμισμα τους, το ΕΥΡΩ).

Με αφορμή τις ανταλλαγές επισκέψεων των εκπαιδευτικών τα παιδιά ενθαρρύνθηκαν να ρωτούν και να κατανοούν τους λόγους και τους τρόπους μετακίνησης στις διάφορες χώρες. Έγινε αντιληπτό πως τα μέσα μεταφοράς διευκολύνουν την επαφή και γνωριμία ανθρώπων που ζουν σε διαφορετικές χώρες και βοηθούν τους ανθρώπους να έρθουν πιο κοντά προκειμένου να ανταλλάξουν σκέψεις και ιδέες, να κατανοήσουν τον τρόπο ζωής και λειτουργίας των άλλων. Τα παιδιά ενθαρρύνθηκαν να συμμετέχουν στις διαδικασίες ανταλλαγής του υλικού, ενημερώθηκαν και εξοικειώθηκαν με

τους τρόπους επικοινωνίας και ανταλλαγής μηνυμάτων και ιδεών με τα εταιρικά σχολεία.

3. Το Γεωφυσικό Περιβάλλον

Μέσα από οργανωμένες δραστηριότητες που περιλάμβαναν επιτόπιες επισκέψεις και ανάλογο εποπτικό υλικό, τα παιδιά ενθαρρύνθηκαν να διευρύνουν τις γνώσεις τους για το φυσικό περιβάλλον εξερευνώντας, αναγνωρίζοντας και συγκρίνοντας τα βασικά μορφολογικά στοιχεία που χαρακτηρίζουν κάθε χώρα. Υποβοηθήθηκαν να συνεργάζονται και να πραγματοποιούν από κοινού σε όλες τις χώρες μικρές έρευνες και για το σκοπό αυτό επιλέχθηκαν θέματα από το οικείο περιβάλλον τους και αναζητήθηκαν απαντήσεις σε ερωτήματα που αφορούσαν όλες τις χώρες. Οι μαθητές εθίσθησαν σε διαδικασίες σύγκρισης δεδομένων, εξαγωγής συμπερασμάτων, συμπλήρωσης και επεξεργασίας ερωτηματολογίων από τις άλλες χώρες και καταγραφής πληροφοριών και δεδομένων, π. χ καιρικά φαινόμενα.

4. Το Κοινωνικό - Πολιτιστικό Περιβάλλον

Παρουσιάστηκαν στα παιδιά επιλεγμένα στοιχεία από τη λαϊκή παράδοση με εστίαση του ενδιαφέροντος στην τοπική κοινωνική δραστηριότητα και τα δημιουργήματα Λαϊκής Τέχνης. Τα θέματα ήταν είτε κοινά και για τις τρεις χώρες είτε μοναδικά για κάποια από αυτές, ώστε να τα γνωρίσουν και τα παιδιά από τις άλλες χώρες. Τέτοια ήταν:

- οι παραδοσιακές φορεσιές στις τρεις χώρες (κατασκευή, συνδυασμοί, ποικιλία που παρουσιάζουν),
- χαρακτηριστικά παραδοσιακά τραγούδια και χοροί· διαπιστώθηκε ότι σχετίζονται άμεσα με το φυσικό περιβάλλον και τις ασχολίες των κατοίκων σε κάθε περιοχή και ότι διαφέρουν από χώρα σε χώρα,
- τόποι που παρουσιάζουν πολιτιστικό και ιστορικό ενδιαφέρον και είναι μεγάλης σημασίας για την χώρα στην οποία ανήκουν,
- λογοτεχνικά κείμενα με μηνύματα επίκαιρα όπως η Ειρήνη και η καταπολέμηση των διακρίσεων. Μαζί με τα βιβλία επιχειρήθηκε εικαστική απόδοση των θεμάτων ή δραματοποιήσεις,
- τέλος, παραδοσιακά και χαρακτηριστικά επαγγέλματα των κατοίκων στις περιοχές όπου ζουν τα παιδιά στις τρεις χώρες.

B) Γλωσσικές δραστηριότητες

Ο ρόλος της γλώσσας είναι καθοριστικός στην υλοποίηση ενός προγράμματος διακρατικής συμμετοχής. Οι γλωσσικές δραστηριότητες αφενός είναι απαραίτητες επειδή στηρίζουν το πρόγραμμα και σχετίζονται άμεσα μ' αυτό, αφετέρου αποκτούν νόημα για τα παιδιά καθαυτές, τα κινητοποιούν και είναι λειτουργικές.

Παράλληλα με την καλλιέργεια του προφορικού λόγου με αφορμή το υλικό των ανταλλαγών (περιγραφή - σύγκριση - συμπεράσματα και παρατηρήσεις) χρησιμοποιήθηκαν συστηματικά όλες οι ευκαιρίες ανάγνωσης και γραφής που παρουσιάζονται στην τάξη και αντιμετωπίστηκαν ως αναγκαίες εργασίες. Πολλές φορές οι γλωσσικές δραστηριότητες εξυπηρέτησαν συγκεκριμένες ανάγκες σχετικές με την παραγωγή κάποιου υλικού ανταλλαγής κι έτσι αποκτούσαν νόημα μέσα από το πρόγραμμα.

1. Προφορική Επικοινωνία

Μέσα από το πρόγραμμα διαμορφώθηκαν ποικίλες επικοινωνιακές καταστάσεις κατά τις οποίες τα παιδιά ενθαρρύνονταν να παίρνουν το λόγο για να εκφραστούν λεκτικά:

- δόθηκαν ευκαιρίες μέσα από ανταλλαγές λογοτεχνικών κειμένων να διηγούνται και να αφηγούνται, προσπαθώντας να τηρήσουν τη διαδοχική σειρά των γεγονότων και να οργανώνουν το λόγο τους συνδέοντας τις απλές προτάσεις μεταξύ τους με τις κατάλληλες συνδετικές λέξεις. Επίσης παρουσιάστηκαν εμπειρίες των παιδιών από τις άλλες χώρες τις οποίες, στη συνέχεια παροτρύνονταν να συσχετίζουν με την δική τους ζωή και τις δικές τους εμπειρίες,
- τα παιδιά επιχειρούσαν να συνθέτουν ιστορίες μέσα από την χρήση εποπτικού υλικού (εικόνα σε βίντεο ή χαρτί), το οποίο αφορούσε διάφορα θέματα που αποτέλεσαν αντικείμενο επεξεργασίας,
- παρουσιάστηκαν πολλές ευκαιρίες στα παιδιά να συμμετέχουν σε συζητήσεις και να χρησιμοποιούν στοιχειώδη επιχειρηματολογία τόσο σαν ομιλητές και σαν ακροατές. Κλήθηκαν να εκφράσουν τη γνώμη τους, να την αιτιολογήσουν αλλά και να ακούσουν τους συνομιλητές τους χωρίς να διακόπτουν. Ασκήθηκαν να παίρνουν το λόγο όταν πρέπει λαμβάνοντας υπόψη τα όσα έχουν ειπωθεί πάνω σε θέματα που προέκυψαν είτε από την ανάγνωση κάποιου έντυπου είτε κατά την οργάνωση μιας δραστηριότητας,
- τα παιδιά προσπάθησαν βελτιώνουν και να εμπλουτίζουν τον προφορικό τους λόγο καθώς ασκούσαν να χρησιμοποιούν εύστοχα λέξεις ή εκφράσεις που συνδέονται με ειδικές περιστάσεις όπως είναι οι ευχές. Εθιζόταν να απομνημονεύουν μικρούς και μεγαλύτερους ρόλους στο πλαίσιο δραματοποιήσεων και παραστάσεων με θέματα από το πρόγραμμα που παρουσιαζόταν είτε μέσα στην τάξη, είτε μπροστά σε κοινό.

2. Ανάγνωση

Μέσα από το πρόγραμμα τα παιδιά είχαν πολλές ευκαιρίες ανάγνωσης:

- ήρθαν σε επαφή με διαφορετικές εκδοχές του γραπτού λόγου (βιβλία, περιοδικά, εφημερίδες, επιγραφές) από όλες τις χώρες. Πήραν μέρος σε δραστηριότητες όπου κλήθηκαν να ταξινομήσουν τα έντυπα με βάση το είδος τους (βιβλίο, περιοδικό, διαφημιστικό φυλλάδιο, εφημερίδα, συσκευασία), να τα περιγράψουν με βάση τα εξωτερικά τους χαρακτηριστικά, να τα χωρίσουν σε ελληνικά ή ξένα με βάση τα τυπογραφικά χαρακτηριστικά, να κάνουν υποθέσεις γύρω από το τι είναι γραμμένο σε καθένα από αυτά (σε διαφημίσεις όταν κυριαρχεί η εικόνα και υπάρχει μικρό κείμενο) κ.ο.κ.
- γνώρισαν επιλεγμένες λέξεις σχετικές με τις δραστηριότητες που ολοκληρώθηκαν ή ήταν σε εξέλιξη στην τάξη. Συγκεντρώθηκε όλο το έντυπο υλικό ανταλλαγής και δημιουργήθηκαν αντίστοιχες ετικέτες τόσο στα ελληνικά όσο και στα αγγλικά,
- δημιούργησαν και αντάλλαξαν λεξικά της αλφαβήτου (ελληνικής και λατινικής) στη μητρική τους γλώσσα με λέξεις από θέματα που τους απασχόλησαν με παράλληλη παρουσίαση της λέξης στη γλώσσα των εταιρικών σχολείων καθώς και στη γλώσσα επικοινωνίας, την αγγλική,
- ενθαρρύνθηκαν να διακρίνουν διαφορετικές μορφές του γραπτού λόγου (π.χ. χειρόγραφο – έντυπο κείμενο) καθώς και την ελληνική γραφή από την γραφή των εταίρων,
- με αφορμή τα συνοδευτικά κείμενα του υλικού ανταλλαγής και μετά την ανάγνυσή τους στη γλώσσα επικοινωνίας (την αγγλική), εντόπισαν με την παραίνεση των εκπαιδευτικών λέξεις – κλειδιά που καταλάβαιναν τη σημασία τους και με τη βοήθεια των οποίων μπόρεσαν να μαντέψουν το θέμα στο οποίο αναφερόταν το κείμενο,
- μέσα από τη συχνή αναφορά λέξεων τόσο στη μητρική μας γλώσσα όσο και στη μητρική γλώσσα των εταίρων τα παιδιά συνειδητοποίησαν ότι οι εταίροι τους από το Βέλγιο και την Ολλανδία έχουν κοινή μητρική γλώσσα. Συνειδητοποίησαν επίσης ότι για να υπάρξει δυνατότητα επικοινωνίας με τους έλληνες μιλούν σε μια άλλη γλώσσα, διαφορετική

- από τη μητρική τους, τα αγγλικά, και κατανόησαν τη σπουδαιότητα και την αναγκαιότητα ύπαρξης μιας κοινής γλώσσας επικοινωνίας,
- συνέκριναν και άρχισαν να διαφοροποιούν την ελληνική από τη λατινική γραφή μέσα από μεγάλη ποικιλία υλικό ανταλλαγών καθώς και ετικέτες με τις αγγλικές και ολλανδικές λέξεις που δημιουργήθηκε για να καλύψει διάφορες ανάγκες,
  - κατά τη διάρκεια των εξόδων, τέλος, από το Νηπιαγωγείο με στόχο την γνωριμία αρχικά και την παρουσίαση στη συνέχεια του περιβάλλοντα χώρου του σχολείου στα παιδιά των άλλων χωρών, ενθαρρύνθηκαν να αναγνωρίζουν τα ονόματα των οδών που βρίσκονται σε μικρή απόσταση καθώς και τις επιγραφές των καταστημάτων της περιοχής.

3. Γραφή και Γραπτή Έκφραση

Τονίστηκε η ανάγκη της γραφής προκειμένου να επιτευχθεί η επικοινωνία με τα παιδιά των άλλων χωρών και επιδιώχθηκε η συμμετοχή τους σε ανάλογες δραστηριότητες γραπτού λόγου. Προς την κατεύθυνση αυτή τα παιδιά:

- ενθαρρύνθηκαν να κατανοούν τη σημασία της γραφής ως μέσου επικοινωνίας, μεταφοράς πληροφοριών, και έκφρασης συναισθημάτων φιλίας και εκτίμησης,
- βοήθησαν στη σύνταξη γραπτών κειμένων για τις ανάγκες συγκεκριμένων οργανωμένων δραστηριοτήτων σε συλλογικό επίπεδο. Αρκετές φορές τέτοια συλλογικά κείμενα (με υπαγόρευση των παιδιών προς τις νηπιαγωγούς) συνόδευσαν το υλικό ανταλλαγής με τα εταιρικά σχολεία (εποπτικό υλικό, συνταγές κ.λπ.),
- συνήθισαν να γράφουν το όνομα τους στις εργασίες τους - συμβουλευόμενα τις καρτέλες που υπάρχουν σε συγκεκριμένα σημεία αναφοράς μέσα στην αίθουσα - προκειμένου να τις αποστείλουν ατομικά ή ομαδικά στους εταίρους μας,
- ενθαρρύνθηκαν, τέλος, να αντιγράψουν λέξεις που εξυπηρετούσαν λειτουργικές ανάγκες, π.χ. όταν έπρεπε να «γράψουν» ένα κείμενο για τους φίλους τους των συνεργαζόμενων σχολείων, ή ανταποκρίνονταν στα ενδιαφέροντά τους.

Επίλογος

Το πρόγραμμα Comenius, στο οποίο έχει την τύχη να συμμετέχει το Νηπιαγωγείο Αιανής, περιλαμβάνει δραστηριότητες που βοηθούν τα παιδιά τόσο να γνωρίσουν τα χαρακτηριστικά και τον τρόπο ζωής παιδιών που ζουν σε άλλες χώρες, όσο και να αποδέχονται τα άλλα παιδιά, άσχετα αν παρουσιάζουν διαφορές ως προς τα χαρακτηριστικά ή τον τρόπο ζωής. Έτσι το Νηπιαγωγείο μπορεί να συμβάλει στην κατάργηση των κάθε είδους διακρίσεων και στην ανάπτυξη από την ηλικία αυτή, στο βαθμό του δυνατού, πνεύματος φιλίας, αποδοχής και συνεργασίας με όλους τους ανθρώπους της γης.

Οι δραστηριότητες που εξυπηρετούν τους παραπάνω στόχους προϋποθέτουν ενεργό συμμετοχή των παιδιών και πραγματοποιούνται με τη μορφή ανταλλαγών. Αυτές οι δραστηριότητες δημιουργίας και ανταλλαγής υλικού βοηθούν στην ανάπτυξη στενότερων σχέσεων ανάμεσα στα σχολεία και οδηγούν στην αμοιβαία κατανόηση και φιλία. Γι' αυτόν ακριβώς το λόγο το πρόγραμμά μας το ονομάσαμε «Ας γίνουμε φίλοι!!!».

Τα παιδιά μέσα από τις δραστηριότητες και την εμπλοκή τους στο πρόγραμμα ενθαρρύνονται να συμμετέχουν ενεργά σε όλες τις φάσεις του. Τους παρέχεται ποικιλία εκφραστικών μέσων και τους δίνονται ευκαιρίες για χρήση όλων των υλικών και των δυνατοτήτων που παρέχει ο χώρος του Νηπιαγωγείου ώστε:

- να εκφράζονται μέσα από τις Καλές Τέχνες, όπως η μουσική, ο χορός, τα εικαστικά, οι δραματοποιήσεις,

- να εκφράζονται με τη γλώσσα του λόγου και του σώματος για να κατανοήσουν, να μάθουν, να χρησιμοποιήσουν νέο λεξιλόγιο, να ακούσουν και να αφηγηθούν κείμενα, ιστορίες και εμπειρίες από τους άλλους, να περιγράψουν, να σχολιάσουν, να χαρούν, να τα απολαύσουν,
- να συνεργάζονται, να βιώνουν νέα συναισθήματα, να αναπτύσσουν την δημιουργικότητά τους, να ανακαλύπτουν και να αποκτούν νέες γνώσεις, να καλλιεργούν τις ήδη αποκτημένες δεξιότητές τους, και τέλος
- κυρίως να υιοθετούν νέες στάσεις ζωής απέναντι στους άλλους ανθρώπους.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

- [1] <http://www.iky.gr/socrates/index.html>
 2. <http://www.iky.gr/socrates/index.html>
 3. Χρησιμοποιούμε το ένα μόνο γένος αποκλειστικά για λόγους γλωσσικής και λειτουργικής οικονομίας και αισθητικής.
 4. Arnoldus Basisschool (Oudenburg - Belgium), De Wissel Basisschool (Vlissingen - Netherlands).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Hagene, C. (1997). Στο: Γούναρης Β., Μιχαηλίδης Ι., Αγγελόπουλος Γ. επιμ. Ταυτότητες στη Μακεδονία. Αθήνα: Παπαζήση.
- Βαρνάβα - Σκούρα Τ. (επιμ.) (1997). Το παιδί και η γραφή. Μια σχέση κλειδί για τη δια βίου μάθηση. Η δομητική προσέγγιση της γραπτής γλώσσας. Θεσσαλονίκη: Α.Π.Θ.
- Κογκίδου, Δ., Τρέσσου - Μυλωνά, Ε. & Τσιάκκαλος, Γ. (1997). Κοινωνικός αποκλεισμός και εκπαίδευση: η περίπτωση γλωσσικών μειονοτήτων στη δυτική Θεσσαλονίκη. Στο: Σκούρτου Ε. (επιμ). Θέματα διγλωσσίας και εκπαίδευσης. Αθήνα: Νήσος.
- Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (2000). Προγράμματα Σπουδών Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Θεωρητικές Επιστήμες. Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.
- Χατζησαββίδης, Σ. (1992). Το χρονικό της αναμόρφωσης του μαθήματος της νεοελληνικής γλώσσας στην υποχρεωτική εκπαίδευση (1976 - 1984). Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη.
- Χριστίδης, Α., Φ. Γλωσσική εκπαίδευση και γλωσσικός αποκλεισμός. Στο: www.komvos.edu.gr/glwssa/Odigos